

Explaining the Theoretical Approach of Stylistic Features of Malek osh-Sho'arā Bahar

Vol. 12, No. 2, Tome 62
pp. 421-447
June & July 2021

Rezvan Vatankhah¹ , Ahmad Khatami^{2*} , & Mohammad Gholamrezaei³

Abstract

The antiquity of stylistic studies in Iran is seriously owed as an independent field due to the persistent and research efforts of the Malek osh-Shochr(Chr('39')39Chr('39'))arā Bahar. By studying the research literature, we find that Bahar(Chr('39')39Chr('39'))s Stylistics has not been properly studied and his theoretical stylistic approach has not been discovered and extracted yet. Therefore, the aim of the authors was to acquire the theory or theoretical approach of Bahar, and discover and recognize the variables and components of the stylistic theory of him, categorization, hypothesized, and presenting a model based on it by the method and technique of qualitative-deep content analysis. According to the purpose, the works of the Malek osh-Shochr(Chr('39')39Chr('39'))arā Bahar in the field of stylistics were studied based on purposeful sampling and theoretical saturation criteria. From the content of these works by deleting, adding, modifying, and summarizing, 409 basic codes were obtained. Finally, during the three coding steps, a model of code was extracted that represents the two blocks "texture and context", and "stylistics"; It also shows the main hypothesis of how "texture and context" affect "style". The findings of this study showed that according to Bahar(Chr('39')39Chr('39'))s view, "texture and context" has a significant impact on "style" and "stylistics", that this connection and influence has been neglected. Finally, the variables and concepts of his approach, as well as the relationships of these variables with each other are discovered and eventually lead to modeling, and reinforcing the assumption that he was a connoisseur in this field.

Keywords: Theoretical approach, Stylistics, Contexture and background environment, Malek osh-Sho'arā Bahar, Content analysis

Received: 15 July 2020
Received in revised form: 24 October 2020
Accepted: 29 November 2020

1. PhD Candidate, Persian Language & Literature Department, Literature & Humanities Faculty, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6862-7131>.

2. Corresponding author; Professor, Persian Language & Literature Department, Literature & Humanities Faculty, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran; Email: a_khatami@sbu.ac.ir; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4902-2772>.

3. Professor, Persian Language & Literature Department, Literature & Humanities Faculty, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8654-0072>.

1. Introduction

Contemporary Iranian literature and research should be a logical and rational continuation of our literary, cultural, and philosophical traditions. Therefore, it is necessary to recognize and study the theories, theoretical approaches, and insights into the great and pioneers of literary research in various fields. Therefore, the aim of the authors about style was to acquire the theory or theoretical approach of Malek osh-Sho'arā Bahar, the prominent feature of modern Iranian stylistics. The antiquity of stylistic studies in Iran is seriously owed as an independent field due to the persistent and research efforts of the Malek osh-Sho'arā Bahar. Of course, in the biographies, texts of the past, and the poetry of the poets, we encounter synonymous and parallel words of "style", but this literature does not fully present the features and concepts hidden in the word "style". By studying the research literature, we find that Malek osh-Sho'arā Bahar's Stylistics has not been properly studied and his theoretical stylistic approach has not been discovered and extracted yet.

Objective

The aim of this study is to discover and recognize the variables and components of the stylistic theory of the Malek osh-Sho'arā Bahar in order to categorize, hypothesize, and present a model based on it. This study also proposes the method of qualitative content analysis in literary studies, especially stylistic studies, in order to better understand the views, background of thought, as well as the methodology of Persian language and literature.

Research Question(s)

- Is it possible to achieve his theoretical approach to style by analyzing the qualitative content of his works?
- Is it possible to find a model that supports theories of style in Persian to compensates for the theoretical deficit and poverty of the research in this field?

- Can the result of this research and related researches lead to a new method by scientific and research solution in literature?

2. Literature Review

Research in the field of stylistics of Malek osh-Sho'arā Bahar is either mixed with other literary techniques such as literary criticism, rhetoric and the history of literature or they do not match the standards of today's research. These studies have not yet introduced, defined and analyzed Bahar's theoretical approach to stylistics, and they have only referred to the whole book of *Stylistics* or without using a qualitative or even quantitative method, they have talked about only a few stylistic components. In this respect , it should refer to the article entitled "Style Theory in Iran" (2011) that only a limited part of it, is partially related to the subject of the present study. In this article, the author has tried to explain and critique the concept of style from the point of view of Iranian stylists. This brief analysis shows that the author has not made a qualitative or even quantitative analysis of Bahar's works on stylistics. Therefore, it cannot be expected that this article will fully express Bahar's theoretical approach to style. Other studies have not been written exactly in this field with the method of qualitative content analysis, and what has been written has not been done by the method of qualitative content analysis; articles such as "Stylistic of Maghamat-e Hamedani & Hariri Based on Buziman's Statistical Stylistics"(2015) and "Statistical Stylistics Mechanisms in Evaluation of Style"(2018) have used quantitative, descriptive and statistical methods for stylistics of texts, which is not the subject of discussion and opinion of this paper.

3. Methodology

After studying and reflecting on the methodological issues of language and literature, the authors came to the conclusion that description and counting frequency do not lead to accurate results, rather, one should seek help from

the text itself to obtain categories and components of macro-concepts, including "style" and "stylistic approach". For this reason, the method and technique of qualitative-deep content analysis were chosen, which has not been used in text analysis, especially literary research. For this purpose, MAXQDA and SPSS content analysis software were used.

4. Conclusion

According to the purpose and method of research, the works of the Malek osh-Sho'arā Bahar in the field of stylistics were studied based on purposeful sampling and theoretical saturation criteria. 409 basic codes were obtained from the content of these works, by deletion, addition, modification, and summarization. Finally, during the three coding steps, a model of code was extracted that represents the two blocks "texture and context", and "stylistics"; It also shows the main hypothesis of how "texture and context" affect "style". The findings of this study showed that according to Bahar's view, "texture and context" has a significant impact on "style" and "stylistics" in Iran, that this connection and influence has been neglected or not explained logically and accurately in stylistic research so far. Finally, the variables and concepts of the theoretical stylistic approach of the Malek osh-Sho'arā Bahar, as well as the relationships of these variables with each other are discovered and eventually lead to modeling, and reinforcing the assumption that he was an expert in this field.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

دوماهانامه علمی بین‌المللی
۱۲، ش ۲ (پیاپی ۶۲) خرداد و تیر ۱۴۰۰، صص ۴۲۱-۴۴۷
مقاله پژوهشی

تبیین رویکرد نظری سبک‌شناختی ملک‌الشعرای بهار

رضوان وطن‌خواه^۱، احمد خاتمی^{۲*}، محمد غلام‌رضایی^۳

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳. عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

پذیرش: ۹۹/۰۹/۰۹

دریافت: ۹۹/۰۴/۲۵

چکیده

قدمت مطالعات سبک‌شناسی و سبک‌پژوهی از کتاب تاریخ‌تطور نثر فارسی ملک‌الشعرای بهار فراتر نمی‌رود. رویکرد نظری سبک‌شناختی وی نیز تا به حال به‌درستی کشف و استخراج نشده است. از این رو، هدف از پژوهش حاضر کشف و شناخت متغیرها و مؤلفه‌های نظریه سبک‌شناختی ملک‌الشعرای بهار و مقوله‌سازی و فرضیه‌سازی آن با روش و تکنیک تحلیل محتوای کیفی - عمقی است. بدین منظور، آثار ملک‌الشعرای بهار در زمینه سبک‌شناسی بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و معیار اشباع نظری بررسی شد. از محتوای این آثار با حذف و اضافه و اصلاح و تلخیص، تعداد ۴۰۹ کد اولیه به‌دست آمد. در نهایت، طی سه مرحله کدگذاری، مدلی از کدها استخراج شده است که بیانگر دو بلوک «بافت و محیط زمینه‌ای» و «سبک‌شناسی» است و همچنین، فرضیه اصلی چگونگی تأثیر «بافت و محیط زمینه‌ای» را بر «سبک» نشان می‌دهد. مطابق با نظر بهار، «بافت و محیط زمینه‌ای» تأثیر بسزایی بر «سبک» و «سبک‌شناسی» در ایران گذاشته است که این ارتباط و تأثیر و تأثر، در پژوهش‌های سبک‌شناختی به‌دقت تبیین نشده است. از این رو، متغیرها و مفاهیم رویکرد نظری سبک‌شناختی ملک‌الشعرای بهار و همچنین، روابط این متغیرها با یکدیگر کشف می‌شود و سرانجام به مدل‌سازی می‌انجامد و این فرض را تقویت می‌کند که او در این حیطه صاحب‌نظر بوده است.

واژه‌های کلیدی: رویکرد نظری، سبک‌شناسی، بافت و محیط زمینه‌ای، ملک‌الشعرای بهار، تحلیل محتوا.

– آیا حاصل این پژوهش و پژوهش‌های همسو با آن می‌تواند به روشی نوین و راهکاری علمی و تحقیقی در ادبیات بینجامد؟

۲. پیشینه تحقیق

پژوهش‌هایی که در حیطه سبک‌شناسی ملک‌الشعراى بهار انجام شده‌اند، بیشتر مختلط با علوم و فنون دیگر ادبی مانند نقد ادبی، بلاغت و تاریخ ادبیات‌اند یا مطابق با معیارهای پژوهش امروزی نیستند. این پژوهش‌ها رویکرد نظری بهار درباره سبک‌شناسی را تاکنون معرفی، تعریف و تحلیل نکرده‌اند و فقط به چند سخن، عبارت و گاه کلیت کتاب *سبک‌شناسی* اشاراتی کرده یا بدون کاربست روش کیفی و حتی کمی، به ذکر چند مؤلفه سبکی بسنده کرده‌اند. در این میان به مقاله «نظریه سبک در ایران» (۱۳۹۰) باید اشاره کرد که تنها بخش محدودی از آن تاحدودی با موضوع پژوهش حاضر مرتبط است. نویسنده در این مقاله کوشیده است تا مفهوم سبک را از نظر سبک‌شناسان ایرانی تبیین و نقد کند. وی در این مقاله برای تحلیل نظر بهار درباره سبک، به بیان نکاتی از سبک‌شناسی ملک‌الشعرا پرداخته است. این تحلیل مختصر ناظر بر این است که نویسنده به تحلیل کیفی و حتی کمی آثار بهار درباره سبک‌شناسی پرداخته است. از این رو، نمی‌توان انتظار داشت که این نوشتار تماماً رویکرد نظری بهار را نسبت به سبک بیان بکند.

پژوهش‌های دیگری دقیقاً در این زمینه و با روش تحلیل محتوای کیفی نگارش نیافته است و آنچه به تحریر درآمده است، با روش تحلیل محتوای کیفی انجام نشده است؛ مقالاتی مانند «سبک‌شناسی مقامات همدانی و حریری براساس سبک‌شناسی آماری بوزیمان» (۱۳۹۴) و «سازکارهای سبک‌شناسی آماری در سبک‌سنجی» (۱۳۹۷) از روش کمی، توصیفی و آماری برای سبک‌شناسی متون استفاده کرده‌اند که محل بحث و نظر این جستار نیست.

۳. مبانی نظری

رویکردهای سبک‌شناختی معاصر در ایران بسیار گسترده و متنوع شده‌اند، به نحوی که بیشتر سبک‌پژوهان نظریه‌ای خاص را با توجه به متن انتخاب می‌کنند و برای تحلیل

اما محقق در پژوهش کمی بیرون از تحقیق و مطالعه خود قرار دارد. طرح پژوهش کیفی، خلاف پژوهش کمی، از پیش تعیین شده و معلوم نیست و از این رو، تکرارناشدنی و تعمیم‌ناپذیر است (همان، صص. ۲۱۳ - ۲۱۴) و اما تحلیل محتوا^{۱۹} نیز به تحلیل سیستماتیک، عینی و کمی ویژگی‌های پیام می‌گویند که بررسی دقیق تعاملات انسانی، ویژگی‌های تصاویر، فیلم، اسناد، متون، سخنانی‌ها، مصاحبه‌ها و بسیاری موارد دیگر را دربر می‌گیرد (قائدی و گلشنی، ۱۳۹۵، صص. ۵۸ - ۶۰).

در تحقیقات مرسوم ادبی، بیشتر به روش تحلیل کمی و توصیفی، نظریه‌ای را انتخاب می‌کردند و در متن، مؤلفه‌ها و عناصر آن نظریه را می‌یافتند و شمارش می‌کردند. این روش تنها فراوانی‌شماری^{۲۰} و همچنین، کاربست نظریه‌ای از پیش مشخص بود (برای نمونه نک: مشهدی و همکاران، ۱۳۹۸)، اما نگارندگان این پژوهش پس از مطالعه و تأمل در غالب مباحث روش‌شناسی زبان و ادبیات به این نتیجه رسیدند که توصیف و مرور صرف و فراوانی‌شماری به نتیجه‌ای درست و دقیق نمی‌انجامد، بلکه باید از خود متن یاری جست تا مقولات و مؤلفه‌های مفاهیم کلان به دست آید. از این رو از روش‌های علوم نزدیک و مرتبط با ادبیات و بینارشته‌ای^{۲۱} کمک گرفته شد که تحلیل محتوای کیفی یکی از آن روش‌هاست.

مسئله پژوهشی نوشتار حاضر از لحاظ تاکتیکی و محتوایی در آغاز توافق شد و سپس با توجه به ماهیت و بنیاد مسئله پژوهش و اهداف و پرسش‌ها، طرح آن ریخته شد. اگرچه در این جستار مقصود نویسندگان ساخت فرضیه^{۲۲} و مدل داده‌بنیاد^{۲۳} نبوده است، اما روش این پژوهش بسیار شبیه آن است. البته، نویسندگان محض اطمینان این پژوهش را اکتشافی^{۲۴}، تفسیری و مطالعه کیفی بنیادی^{۲۵} نام می‌نهند. میریام و تیسدل (۲۰۱۶)، ترجمه کیامنش و دانای طوس، ۱۳۹۸، صص. ۳۵ - ۳۶) نیز تصریح کرده‌اند در این مواضع که برجسب‌گذاری مطالعه کیفی دشوار است، می‌توان چنین تحقیقاتی را مطالعه کیفی بنیادی نامید، چون این گونه پژوهش کیفی، هم تفسیری است و هم بنیادی.

پارادایم‌ها^{۲۷} و راهبردهای^{۲۸} پژوهشی بسیاری وجود دارد، که می‌توان با توجه به هدف مطالعه و سوگیری نظری، طرح مطالعه خود را برگزید. هر پارادایم فکری درپی رسیدن به پاسخ سه پرسش هستی‌شناسی^{۲۹}، معرفت‌شناسی^{۳۰} و روش‌شناسی^{۳۱} مطرح می‌شود. چنین تقسیم‌بندی انواع و اشکال گوناگونی از پارادایم را به وجود می‌آورد که ادعای دربرگیرندگی

دامنه وسیعی از مشخصه جهان‌شمولی تا شرایط انسانی‌زیستی خاص را دارد (کرسول^{۳۲}، ۲۰۰۹، ترجمه دانایی‌فرد و صالحی، ۱۳۹۶، ص. ۲۱). نوشتار حاضر با چنین تعاریفی در پی پاسخ به سه پرسش هر پارادایمی، یعنی سه ساحت هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و روش‌شناسی، در حیطه مطالعات تفسیری^{۳۳} قرار می‌گیرد (Creswell, 2013). بنابراین، چنین دیدگاهی فلسفی، رویکرد این پژوهش در چارچوب مطالعات کیفی قرار دارد. این پژوهش راهبرد مشخصی ندارد، به همین دلیل تکنیک به‌کار رفته در آن به‌منزله استراتژی در نظر گرفته می‌شود. در واقع، تکنیک و استراتژی این پژوهش، تحلیل محتوا به‌مثابه استراتژی است.

حجم نمونه^{۳۴} این تحقیق کاملاً به نیت اشباع نظری^{۳۵}، گردآوری نشده است، بلکه جامعه آماری^{۳۶} این پژوهش با نمونه‌برداری هدفمند^{۳۷} به‌دست آمده است، زیرا برای تحلیل محتوای مطالعه حاضر، اسناد مربوط به سبک و سبک‌شناسی، انتخاب شده است. به عبارت دیگر، برخی از متون اصلی در این خصوص (هدفمند) بررسی و کدگذاری شد، و این فرایند کدگذاری تا زمان اشباع نظری، یعنی تا زمانی که کدهای بیشتر حاصل نشد، ادامه یافت. در مرحله بعد به تلخیص، کاهش و حذف و اصلاح کدها پرداخته شد تا در مرحله بعد از آن مقولات و کدهای محوری به‌دست آمد و در نهایت کدهای گزینشی.

در تحقیق حاضر نویسندگان پس از بررسی ۳ جلد کتاب *سبک‌شناسی* (۱۳۷۳)، بهار و *ادب فارسی* (۱۳۵۱) و همچنین، نوشته‌های پراکنده بهار درباره سبک، به اشباع نظری رسیدند. این پژوهش با روش تحلیل محتوای کیفی به‌مثابه استراتژی و با نرم‌افزار MAXQDA، نسخه ۲۰۱۸، انجام گرفته است.

۴-۱. پایایی^{۳۸} و روایی^{۳۹} تحقیق

برای آگاهی از میزان دقت کدگذاری و اطمینان از صحت تعریف عملیاتی، متغیرها و مقولات تحقیق، براساس فرمول ضریب کاپا، برای هریک از متغیرها محاسبه شد تا مؤید و بیانگر پایایی پژوهش باشد. برای این کار، پس از پایان تلخیص، ارزش‌گذاری و کدگذاری، محققان دیگر، در جایگاه کدگذار، ۱۵ درصد نمونه تلخیصی سبک‌شناسی و آثار منتخب بهار را به‌صورت تصادفی و اتفاقی دوباره کدگذاری کردند تا اینکه درصد توافق معلوم و در فرمول

زیر محاسبه شد:

$$\text{kappa} = \text{Pi} = (\text{PAo} - \text{PAE}) / (1 - \text{PAE})_{40}$$

باتوجه به فرمول ذکر شده درصد توافقات بین ارزیاب‌ها در محیط نرم‌افزار اس.پی.اس.اس. نسخه ۲۲، ۷۳ درصد به دست آمد و به دلیل اینکه این مقدار از ۶۰ درصد بیشتر است، بنابراین، این پژوهش دارای پایایی قابل قبولی است.

۵. یافته‌های پژوهش

۱-۵. مراحل کدگذاری

۵-۱-۱. کدگذاری اولیه^{۴۱}

دور نخست واحدهای معنایی و کلمات اولیه و مضمون‌های اصلی و کلیدی، از تمام گزیده نوشتارهای ملک‌الشعرای بهار خوانده و استخراج شد و به شکل کد، ارزش‌گذاری شد که به آن کد اولیه می‌گویند. کدگذاری اولیه، فارغ از هرچیز و به سرعت انجام می‌گیرد. برای کدگذاری اولیه این پژوهش از دو روش کدگذاری توصیفی و فرایندی استفاده شده است. کدگذاری توصیفی به این معنی است که واحدهای معنایی را با یک اسم ارزش‌گذاری و کدگذاری می‌کنند، مانند «عبارت»، «دانش و پیوستار ادبی»، «ترکیب کلمات» و «جمله‌بندی». کدگذاری فرایندی، یعنی اینکه در نام‌گذاری مفاهیم از مصدر (اسم مصدر) استفاده شود، مانند «تأکید بر تفاوت و تمایز زبان گفتار از نوشتار»، «تأکید بر وصف در جمله‌بندی». تعداد کد اولیه این پژوهش، با فرمت کیفی و با تلخیص و حذف و اضافه به ۴۰۹ کد رسید با فراوانی تکرار ۱۷۰۵ کد. از آنجا که امکان ذکر تمام ۴۰۹ واحد معنایی و کدهای اولیه در این جستار نیست، کدهای استخراجی از این واحدهای معنادار، در پیوست مقاله آمده است.

۵-۱-۱-۵. مقولات

کدهای اولیه‌ای را که از نظر ارتباط معنایی یا وجوه اشتراک در یک دسته و رده قرار می‌گیرند، مقوله^{۴۲} می‌گویند. در واقع، مقولات همان متغیرهای تحقیقات کمی هستند. هنگامی که واحد تحلیل متن مشخص شد، باید معلوم شود که واحدهای مستخرج چگونه دسته‌بندی

شوند، عنوانهای این دسته‌بندی‌ها، مقولهٔ تحلیل را تشکیل می‌دهند. مفهوم کلی که مفاهیم جزئی را دربر می‌گیرد، مقوله نام دارد (Alston, 2014). در این پژوهش بیشتر چند کد اولیه از نظر معنایی و محتوایی با یکدیگر مرتبط بودند و از این رو، در یک رسته قرار گرفتند و نام جدیدی بر آن‌ها گفته شد. درواقع، مقولات مضمون‌های سازمان‌دهی‌شدهٔ حاصل از ترکیب و تلخیص مضمون‌های پایه هستند.

تعداد مقولات اصلی این پژوهش ۱۴ عدد و بدین ترتیب است: تاریخ، جغرافیا، اقتصاد، حساب، نجوم، علوم پزشکی، خویشتن، موضوع سخن، مخاطب، ایدئولوژی، تکنگری، کل‌نگری، عام و خاص، مفردات، کلیات و درآمد (جریان‌شناسی سبک)، شعر، نثر، فواید سبک‌شناسی، کلیات و درآمد (دانش و پیوستار ادبی)، فنون ادبی (نک: جدول ۱).

۵-۲. کدگذاری محوری^{۴۳}

کدهای محوری همان سازه‌ها در کار پژوهشی هستند، آن‌ها مضمون‌های حاوی اصول حاکم بر متن‌اند. کدگذاری محوری از کدگذاری توصیفی فراتر می‌رود، زیرا این کدگذاری به سبب اندیشه، تفکر و تفسیر معناها موجود در متن ایجاد می‌شود (میریام و تیسدل، ۲۰۱۶). ترجمهٔ کیامنش و دانای طوس، ۱۳۹۸، ص. ۲۲۴). کدهای محوری زمانی به دست می‌آیند که چندین مقوله زیر عنوان یک کد، یعنی کد محوری با هم مرتبط شوند تا طرح‌واره و پیش‌فرض‌های مقولات بازبینی و اصلاح شود. وقتی چند کد محوری وجود داشته باشد، امکان ایجاد فرضیه^{۴۴} نیز موجود و فراهم است. در پژوهش حاضر تعداد ۶ کد محوری حاصل شد که در جدول و نمودار شماره ۱ مشخص شده است. در نظریهٔ سبک‌شناختی ملکاالشعراى بهار محوریت کدهای «علم و دانش»، «فرهنگ»، «سبک‌پژوهی»، «سبک»، «جریان‌شناسی سبک»، و «دانش و پیوستار ادبی» مشاهده می‌شود و این بدان معناست که این موارد حتی به صورت مجزا و بدون در نظر گرفتن فرضیه‌سازی نهایی چه جایگاه مهمی در اندیشهٔ سبک‌شناختی وی داشته است. «علم و دانش» مؤثر بر «سبک» در نظر ملکاالشعرا، که جابه‌جا از آن آشکارا و نهان سخن می‌گوید، «تاریخ»، «جغرافیا»، «اقتصاد»، «نجوم»، «حساب» و «علوم پزشکی» است. مقولات اصلی اندیشهٔ بهار از جمله «خویشتن»، «موضوع سخن»، «مخاطب و ایدئولوژی»، که آن‌ها را نیز نگارندگان نام نهادند، در زیر عنوان «فرهنگ»

جدول ۳: ارتباط کدها براساس کدگذاری هم‌زمان و هم‌پوشان

Table 3: Relationship of codes based on synchronous and covariate coding

Code System	دانش و پیوستار ادبی	جریان‌شناسی	سبک	سبک پژوهی	سبک‌شناختی	فرهنگ	علم و دانش	بافت و محیط زمینه‌ای
بافت و محیط زمینه‌ای								
علم و دانش								
فرهنگ								
سبک‌شناسی								
سبک پژوهی								
سبک								
جریان‌شناسی سبک								
دانش و پیوستار ادبی								

نتایج ماتریس ارتباط بین کدها نشان می‌دهد که با توجه به شهود محقق به‌منظور ساخت فرضیه و همچنین، کدگذاری هم‌زمان، همپوشان و معنادار، فرضیه از داده‌های مستخرج از آثار ملک‌الشعرای بهار پیشنهاد می‌شود. این فرضیه‌ها که از ارتباط بین متغیرهای دو بلوک مستقل حاصل شده است، می‌تواند زمینه‌ای برای دیدگاه‌های گروه نخبگان (خبرگان) فراهم آورد تا با پاسخ به پرسش‌نامه مستخرج از پژوهش حاضر، میزان هم‌سویی آنها با فرضیه‌ها و مدلی از توافق گروه خبرگان به‌دست آید. فرضیه حاصل از این پژوهش بدین قرارند:

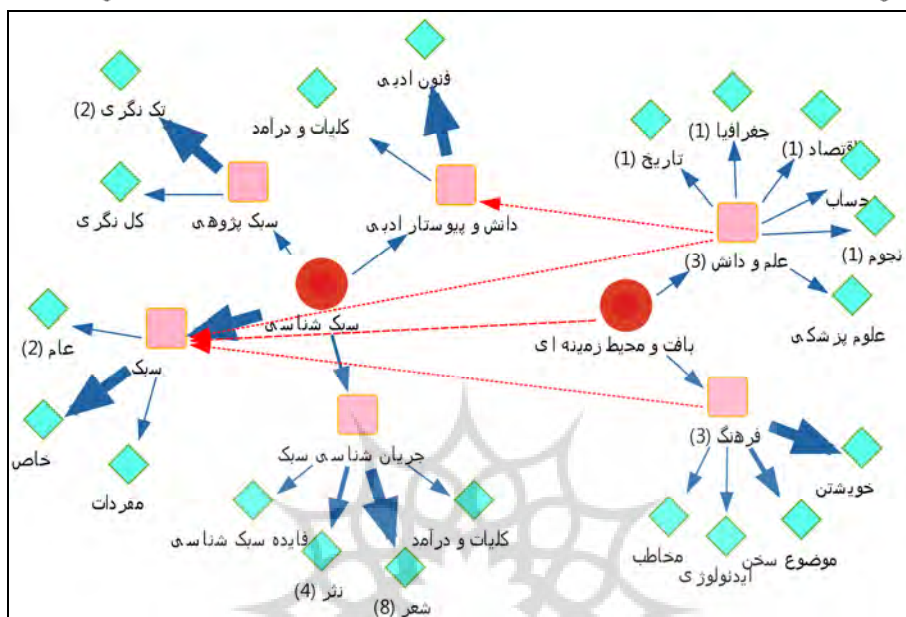
۱. «بافت و محیط زمینه‌ای» اعم از «علم و دانش» و «فرهنگ» در پیدایش «سبک» مؤثر است.

۲. به‌نظر می‌رسد «علم و دانش» رایج در دوران نویسنده (شاعر) بر سبک نوشتاری او و همچنین، فراتر از آن سبک دوره‌ای تأثیر دارد.

۳. «فرهنگ» که مطابق با نظر ملک‌الشعرای بهار «خویشتن»، «موضوع سخن»، «مخاطب» و «ایدئولوژی» را دربرمی‌گیرد، بر سبک فردی و دوره‌ای تأثیر می‌گذارد.

۴. چنین به‌نظر می‌رسد که «علم و دانش» رایج و مرسوم و همچنین تمرکز بر علوم و دانش خاصی در هر زمانه‌ای، بر دایره «دانش و پیوستار ادبی» و چگونگی بهره‌مندی نویسنده و شاعر از آنها، مؤثر است.

یافته‌ها و نتایج پژوهش حاضر، با تمام مقولات اصلی، زیرمقولات و کدهای محوری و به‌طور کلی فرضیه مستخرج از آن، درنهایت به ترسیم مدلی منجر شد (مدل ۱) که در ادامه آمده است. فرضیه‌ها در این مدل با پیکان‌های قرمز رنگ و نقطه چین (دات) نشان داده شده است:

مدل ۱: مدل رویکرد نظری شبک‌شناختی ملک‌الشعرای بهار و فرضیه مستخرج از آن
Model 1: Model of theoretical approach of Malek osh-Sho'arā Bahar's cognitive style

مدل مستخرج از نگرش شبک‌شناختی ملک‌الشعرای بهار نشان می‌دهد که کد‌گزینشی «بافت و محیط زمینه‌ای» بر کد‌گزینشی «شبک‌شناسی» تأثیر بسزایی دارد. این تأثیر بیشتر از کدهای محوری «علم و دانش» و «فرهنگ» نشئت می‌گیرد و بر کدهای محوری «شبک‌شناسی»، «سبک»، و «دانش و پیوستار ادبی» تأثیر معناداری می‌گذارد.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

دستیابی به مبانی و مقولات اثرگذار در رویکرد نظری شبک‌شناختی ملک‌الشعرای بهار، که پیش از این بدان پرداخته نشده بود، نقطه ثقل مطالعات حاضر قرار گرفت، اما در طی پژوهش و ارزش‌گذاری و کدگذاری متون، میزان دخیل بودن نقش و تأثیر «بافت و محیط زمینه‌ای» بر «سبک» و «شبک‌شناسی» نیز هم‌زمان و با تحلیل متن، خودبه‌خود به‌دست آمد که درنهایت،

به ارائه مدل و فرضیه‌سازی انجامید. با توجه به ادبیات پژوهش تمامی تحقیقات در این حوزه بیشتر توصیفی و به روش کمی بوده است که این روش قادر به کشف و شناخت روابط بین متغیرها نیست. بنابراین، استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و عمقی، برای نخستین بار در ادبیات، ناگزیر بود. طبق این روش مؤلفه‌های رویکرد نظری سبکی بهار از دل متن و با روشکافی و غور و تفحص در متن به دست آمد و نه از طریق چارچوب پیشین و مشخص که تنها بر اثری قالب شود.

همچنین، در اثنای پژوهش داده‌های به دست آمده که حاصل تفکر استقرایی و استنباطی محققان این نوشتار است، بارها بازنگری و در حین کدگذاری تحلیل شد و به گونه‌ای منظم زیر عنوان مقوله‌هایی که نویسندگان آن‌ها را از آثار بهار استنباط کرده‌اند، سازمان‌دهی، دسته‌بندی و منظم شد. سپس با توجه به مفاهیم و متغیرها و مقولات مستخرج از آثار سبک‌شناختی بهار نظامی به دست آمد. از طریق بازنگری داده‌ها و همچنین، تحلیل آن‌ها، فرایند گام به گام تحلیل محتوای کیفی، که استقرایی و تفسیری (تطبیقی) است، پیش رفت و به یافته‌هایی منجر شد. این تحلیل‌ها ادامه یافت تا سرانجام به فرضیه‌سازی انجامید.

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که از ۴۰۹ کد اولیه، ۱۴ مقوله اصلی به دست آمد با عنوانهای «تاریخ»، «جغرافیا»، «اقتصاد»، «حساب»، «نجوم»، «علوم پزشکی»، «خویشتن»، «موضوع سخن»، «مخاطب»، «ایدئولوژی»، «تکنگری»، «کل‌نگری»، «عام» و «خاص»، «مفردات»، «کلیات و درآمد» (جریان‌شناسی سبک)، «شعر»، «نثر»، «فواید سبک‌شناسی»، «کلیات و درآمد» (دانش و پیوستار ادبی)، «فنون ادبی». افزون بر این حاصل این پژوهش ۶ کد محوری است؛ که دو کد «علم و دانش»، و «فرهنگ» زیر سرشاخه «بافت و محیط زمینه‌ای» قرار گرفت و چهار کد «سبک‌پژوهی»، «سبک»، «جریان‌شناسی سبک» و «دانش و پیوستار ادبی» زیر سرشاخه «سبک‌شناسی» قرار گرفت.

نتایج این پژوهش بیان می‌کند که ملک‌الشعراى بهار در رویکرد نظری خود معتقد است که «بافت و محیط زمینه‌ای» بر «سبک» تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم دارد. هرچند در هیچ کجای آثار خود این نکته را آشکارا بیان نکرده است، نویسندگان این مقاله برای نخستین بار با تحلیل محتوای پنهان، مقوله‌سازی، فرضیه‌سازی و ارائه مدل، این تأثیر و تأثر و رابطه بین متغیرها و مقولات را کشف کردند. مطابق با نتایج این پژوهش و بررسی آثار سبک‌شناختی

بهار، مشخص شد «علم و دانش»، مانند «تاریخ»، «جغرافیا»، «نجوم»، «هندسه» در هر بافتی و در هر زمانه‌ای بر «سبک» و «ادبیات» تأثیرگذار است. «فرهنگ» که «خویشتن»، «موضوع سخن»، «مخاطب» و «ایدئولوژی» را دربرمی‌گیرد، بر «سبک» تأثیر دارد. با ارزش‌گذاری و مقوله‌بندی آثار سبک‌شناختی بهار و همچنین، تحلیل محتوای پنهان مشخص شد «خویشتن» و «نفسانیات» نویسنده (شاعر) بر سبک او آشکارا یا پوشیده تأثیرگذار است. به دیگر سخن، روحیات و شخصیت نویسنده بر سبک نوشتاری، واژگان، کلمات و عبارات منتخب، شیوه‌های استدلال و احتجاج و همچنین، چگونگی ورود و برون‌شد کلام او مؤثر است و جایگاهی مهم دارد. افزون بر این، نتایج این پژوهش نشان داد که «علم و دانش» زمانه نویسنده (شاعر) بر نوع و میزان «دانش ادبی» او مؤثر است.

درنهایت، باتوجه به تمام مقولات اصلی و زیرمقولات به‌دست آمده روشن شد که ملکشعراى بهار در حیطه سبک‌شناسی صاحب نظر و رویکرد بوده است. هرچند آن را به‌صورت آشکارا، مستقل و مدون بیان نکرده یا مجال آن را نیافته است. بنا بر داده‌های پژوهش تعریف او از سبک را چنین می‌توان خلاصه کرد: «سبک ادراک جهان و بازتاب بافت جامعه در کنار طرز تفکر، طرز بینش، تجسم معانی و مضامین، طرز تعبیر و ادراک حقایق، ادای مقصود، طرز تخیل، طرز تحریر، شیوه انشا، چگونگی چینش کلمات و طرز ترکیب آن‌ها، میزان فخامت، انسجام و استحکام کلام، میزان بهره زبانی، بلاغی و در یک کلام میزان تحقق ادبی است».

گفتنی است هدف نویسندگان در آغاز پژوهش، ساخت فرضیه و ترسیم مدل‌گرند تئوری نبوده، اما روش، همان روش داده‌بنیاد یا گرند تئوری بوده است. محققان پژوهش حاضر نمی‌توانند کاملاً با اطمینان بیان کنند که مدل و فرضیه‌ای که در پایان به آن دست یافته‌اند، داده‌بنیاد است، زیرا هم این مدل و فرضیه باید در بوتۀ پرسش و مصاحبه محک زده شود،^{۶۰} هم افزون بر این، اگرچه ممکن است این پژوهش و روش آن در ادبیات فارسی، جدید و نوآورانه به‌شمار آید و بدیع بودن آن با توجه به چارچوب معرفت‌شناختی تقریباً محرز شده باشد، پژوهش‌های بیشتری در زبان و ادبیات جهان لازم است تا به‌طور قطع و یقین این اطمینان به‌دست آید که پژوهش حاضر جهان‌شمول و داده‌بنیاد است.

هدف اصلی این پژوهش و رساله مرتبط با آن، کشف نظریه‌ها و رویکردهای نظری بزرگان تحقیقات ادبی ایران بوده است. امروز ادبیات و تحقیقات ادبی ایران نیازمند آن است

که تداوم منطقی سنت ادبی، فرهنگی و پژوهش‌های گذشتگان باشد. بدین منظور باید میراث عظیم ادبی و فرهنگی با روش‌های علمی جدید و روزآمد بازشناسی و بررسی شود. پیشنهاد: باتوجه به پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود از روش تحلیل محتوای کیفی در مطالعات ادبی، به‌ویژه مطالعات سبک‌شناسی، استفاده شود تا با دقت و ژرف‌نگری بیشتر، نظریه‌ها، دیدگاه‌ها، پیشینه اندیشگانی و همچنین، روش‌شناسی بزرگان زبان و ادب فارسی بهتر شناخته شود و با شاکله و ساختاری نظام‌مند و آکادمیک به جهان معرفی شود. محدودیت: این پژوهش محدودیت‌هایی نیز داشته است که دسترسی نداشتن به منابع کامل، به‌ویژه منابع لاتین و غیرفارسی، از آن جمله است. افزون بر این به‌سبب گستردگی موضوع، این پژوهش وقت‌گیر و هزینه‌بر بوده و ناگزیر ادامه آن نیز چنین است.

۷. پی‌نوشت‌ها

1. stylistics
2. linguistics
3. rhetoric
4. style
5. Model
6. holistic
7. deep content analysis
8. causal relationship
9. syllogistic
10. discovery-oriented research
11. Inductive
12. research
13. mixed method approach
14. qualitative procedures
15. quantitative methods
16. hypothesis
17. syllogism
18. research-based
19. content analysis
20. counting frequency
21. interdisciplinary
22. hypothesis
23. grounded theory
24. heuristic

25. basic qualitative research
26. Merriam, Sh. B & Tisdell, E. J
27. paradigms
28. strategies
29. ontology
30. epistemology
31. methodology
32. Creswell, J.W
33. interpretive studies
34. sample
35. theoretical saturation
36. statistical population
37. purposeful sampling
38. reliability
39. validity

۴۰. مقدار PAo بیانگر میزان توافق دو ارزیاب است.

41. initial coding
42. category
43. axial coding
44. hypothesis
45. subcategories
46. frequency
47. Shannon
48. frequency
49. significant coefficient
50. open coding
51. Charmaz, K.
52. selective coding
53. synchronous
54. coariate
55. significant unit
56. statistics
57. mathematics

۵۸. نخبگان و خیرگان (elites)، کارشناسان (expert) مطرح موضوع مذکور هستند که از دانش آنها از طریق جلسه، پرسش‌نامه و غیره استفاده می‌شود.
۵۹. شم علمی پژوهشگر و به‌طور کلی میزان بهره‌مندی وی از انباشت دانش و همچنین، کاربست بینش را شهود محقق (the intuition of researcher) می‌گویند.
۶۰. پژوهش بعدی مختص به همین امر شده است.

جستارهای زبانی، ۴ (۵۲)، ۱۴۳-۱۷۲.

- میریام، ش. بی.، و تیسدل، ا. جی. (۲۰۱۶). پژوهش کیفی: راهنمای طراحی و کاربست. ترجمه ع. ر. کیامنش و م. دانای طوس (۱۳۹۸). تهران: سمت.
- نظری، ی. (۱۳۹۷). سازکارهای سبک‌شناسی آماری در سبک‌سنجی: نقد کتاب فی النص الأدبی؛ درسه اسلوبیة احصائیة. پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۴، ۲۸۳-۲۹۸.
- هلیدی، م.، و حسن، ر. (۱۹۸۹). زبان، بافت و متن؛ جنبه‌هایی از زبان در چشم‌اندازی اجتماعی نشان‌شناختی. ترجمه م. منشی‌زاده و ط. ایشانی (۱۳۹۵). تهران: علمی.
- یارمحمدی، ل. (۱۳۹۳). درآمدی به گفت‌مان‌شناسی. تهران: هرمس.

References:

- Alston, G. D. (2014). *Cross-cultural mentoring relationships in higher education: A feminist grounded theory study*.
- Bahar, M. (1972). *Bahar and Persian Literature*. (1-2). Ketabhaye Jibi., & Franklin. [In Persian]
- Bahar, M. (1994). *Stylistics; History of Persian Prose Evolution* (1-3). Amirkabir. [In Persian]
- Charmaz, K. (2014). *Counstracting grounded theory*, (2nd ed). Sage.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: thechniques and procedures for developing grounded theory* (4th ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. (2009). *Research design; qualitative, quantitative, & mixed methods approaches*. Translated by DanaeeFard, H. Salehi, A. (2017). Mehraban Book Publishing Institute. [In Persian]
- Creswell, John. W. (2013), *Qualitative inquiry and research design* (3rd ed), Thousand Oaks. CA: Sage.
- DanaeiFard, H., Alvani, M., & Azar, A. (2012). *Methodology; Qualitative*

Research in Management. Saffar. [In Persian]

- Fotoohi, M. (2012). *Stylistics, theories, approaches and method*. Sokhan. [In Persian]
- Ghaedi, M., Golshani, A. (2016). Content analysis method, from quantitative to qualitative. *Journal of Psychological Methods and Models*. 7(23). [In Persian]
- Gholamrezaei, M. (2009). *Stylistics of Mystical Prose; from the 5th to early 8th century*. Shahid Beheshti University. [In Persian]
- Gholamrezaei, M. (2015). *Stylistic of Persian Prose from the 4th to the 13th Century*. Samt. [In Persian]
- Glaser, B. G., Strauss, A. L., & Strutzel, E. (1968). *The discovery of grounded theory; Strategies for Qualitative Research*. *Nursing research*. 17(4), 364.
- Halliday, M., & Hasan, R. (1989). *Language, context, and text: Aspects of language in a Social-Semiotic Perspective*. Translated by Monshizade, M. Eshani, T. (2016). Elmi. [In Persian]
- Iranzadeh, N. (2011). Style theory in Iran (Stylistic Methods). *Journal of Stylistic of Persian Poem & Prose (Bahar-I Adab)*. 4(2), 1-20. (Tome 12), [In Persian]
- Mashhadi, M., Etehad, H., & EbadiNezhad, L. (2019). Rhetoric of Question in Sadi's Boostan. *Language Related Research*. 10(4), 143-172 (Tome 52).[In Persian]
- Merrim, Sh., & Tisdell, E. (2016). *Qualitative Research; A Guide to Design and Implementation*. Translated by Kiamanesh, A., Danaye Tous, M. (2019). Samt. [In Persian]
- Nazari, Y. (2018). Statistical stylistics mechanisms in evaluation of style; Book review of the literary text; Statistical stylistic study. *Critical Research Journal of Humanities Texts and Programs*. 18(4), 283-298. [In Persian]
- Probst, B., & Berenson, L. (2014). *The double arrow: How qualitative social work researchers use reflexivity*. *Qualitative Social Work*, 13(6), 813-827.
- Sedghi, H., & Zare, M. (2015). Stylistic features of Maghamat-e Hamedani &

Hariri Based on Buziman's statistical stylistics. *Literary Art*, 7(2), 1-14 (Tome 13). [In Persian]

- Shairi, H. (2016). *Semiotics of Literature: Theory and Method of Literary Discourse Analysis*. Tarbiat Modares University. [In Persian]
- Taheri Ghaleno, Z., Aghahosaini, H., & Mirbagherifard, A. (2020). Narrative stylistics (Narrative style of Hallaj's tales; Based on Simpson's theory. *Language Related Research*, 11(3), 149-172 (Tome 57). [In Persian]
- Yarmohammadi, L. (2014). *An introduction to discourse*. Hermes. [In Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی